

Vasile Andru:

Oameni care fac istoria. Și oameni care îmbunătățesc istoria

— *Dragă domnule Vasile Andru! Sunteți cunoscut în egală măsură ca un remarcabil prozator, eseist, gânditor și isihast (arta liniștirii sufletului). Cum ați ajuns la practica Oratio mentis? Spuneți-ne câte ceva despre isihasmul mondial, dar și despre cel carpatic.**

— Chemarea la isihia și „încălzirea ascetică” le-am avut din familie. Părinții ne citeau din Biblie, când eram mici; zilnic. Într-o zi, era ajun de sărbătoare, am auzit propoziția: „*de-acum veți vedea cerul deschizându-se*”. Am trăit o bruscă emoție, mintea a cunoscut un voltaj maxim ca-n așteptarea imediată a acestui posibil eveniment... Dar la practica sistematică a Rugăciunii minții am ajuns în anii '80, după întâlnirea cu părintele Calinic Cărvan, unul din tainicii isihăști din Carpați, unul din pușinii care au cunoscut extazul. Părintele Calinic din Lainici primise taina Rugăciunii minții de la Ioan cel Străin (Ivan Kulîghin). Aceasta este filiera de aur.

La a doua parte a întrebării, aș răspunde așa: *nu există isihasm mondial, nici carpatic*. Există doar foarte pușini isihăști singuratici. Sunt rarissimi. Am aflat despre câțiva pe Athos. Și ei au pușini ucenici, unul sau doi. Nu s-au dezvoltat „școli” contemplative, așa cum vezi în practicile orientale. Nu există școli isihaste. Poate de aceea „școala” sau curentul *Oratio mentis (rugăciunea minții)*, pe care l-am structurat în România, a stârnit controverse, la începuturi, prin anii '90.

Și totuși, au existat două sau trei precedente istorice: curentul „Noera proseuche” (*rugăciunea minții*, în grecește) din Salonic, pe vremea lui Grigorie Sinaitul; și la Constantinopole, pe vremea lui Grigorie Palamas. Sau, în București, grupul „Rugul Aprins”, structurat de Sandu Tudor (părintele Daniil) și Benedict Ghiuș pe la 1943, și pecetluit de Ioan cel Străin (Ivan Kulîghin) la 1946. Apoi a fost încercarea părintelui Sofronie, ucenicul lui Siluan Athonitul, de a face isihasm în grup, la Essex.

Alte „structuri” isihaste nu știu să fi existat, cu atât mai puțin pentru mireni. Căci isihasmul este personal, tainic, transmis de la maestru (avva, gheronta) la ucenic. Respect acest principiu, concep că isihasmul este personal și se practică de unul singur, nu în grup. În grupul organizat se face doar deprinderea acestei căi, și adâncirea tradiției filocalice.

— *Ați avut prilejul să frecvențați spații care sunt sfinte pentru mai multe tradiții religioase: Muntele Athos, Vaticanul, Himalaya, Micul Tibet... Cu siguranță sfințenia*

subînțelege comuniune sau, cel puțin, elemente comune pentru toate tradițiile religioase. Ce diferențe însă, v-au impresionat? Ce credeți că pot schimba între ele tradițiile creștină, iudaică, islamică, hindusă?

— O religie înseamnă 25% iluminare și 75% politică. Aspectul iluminatoriu al religiilor este numitorul lor comun, este terenul pe care toate se întâlnesc. Rugăciunea și liniștea sunt numitorul comun. Aspectul politic face diferența, face adversitatea. Așa apar cazuri când o religie devine „națională”, devine argumentul forte al naționalismului. Sunt cazuri când religiile par niște naționalisme caucionate de Dumnezeu. Așa apar diferențele, adversitățile.

Pentru cel iluminat, religia este o esență a firii, bună la trăit, cum sunt și aerul, apa sau clorofila. Iluminatul este deasupra tribului, este de partea omului. Evident, cât timp mai există triburi pe lume, iluminatul este de partea tribului său... ratând uneori cerul. Deși prețuiesc latura iluminatorie a religiilor, o practic în cadrul creștinismului în care m-am născut; dar am un respect total pentru celelalte religii. Sigur, cunosc și diferențele. De pildă, între hinduism și creștinism diferența este: hinduismul îl caută pe Dumnezeu pur și simplu; creștinismul îl caută pe Dumnezeu *prin Hristos*. Și este mai lesne să ajungi la Dumnezeu prin Hristos, care ne aduce ultima revelație a mântuirii; e mai lesne decât a te duce singur spre un Dumnezeu total necunoscut. Iată de ce până și-n India creștinismul se extinde, iar cei născuți fără religie, când sunt puși să aleagă între buddhism și creștinism, aleg creștinismul! În fine, ce pot schimba între ele tradițiile religioase mari? Numai tăcerea. Ele se pot întâlni în practica tăcerii. Adică pe teren iluminatoriu.

Revelația înrudirilor

— *Călător pasionat, ați ajuns și în Albania. Deși Albania, geografic vorbind, se află foarte aproape de România, rămâne destul de puțin cunoscută pentru români. Ați regăsit acolo elemente din antica înfrățire iliro-tracă?*

— Da. În Albania am avut senzația că-mi întâlnesc neamuri neștiute, deghizate în veșminte muntenești, neamuri regăsite spontan. Am fost prima dată în septembrie 2005, la Durresi, eram președintele juriului „Balkanika”; și atunci m-am împrietenit prompt cu 20 de scriitori albanezi, pe care simțeam că-i cunosc dinainte de a-i fi întâlnit pe viu. Și faptul a fost reciproc; am apărut imediat în 8 reviste și cotidiene albaneze, de parcă eram grabnic recuperat. Toată presa cita propoziția pe care o rostisem în concluzia Balkanicii: „Cultura albaneză este mai puternică decât Albania însăși”. Cu litere mari!

Nu știu dacă, în vreun moment iluminatoriu, am atins în mine stratul ilir, stratul trac... (Iar cultural vorbind, eu nu sunt atins de morbul protocronist... care pariază doar

pe tracismul nostru!). Știu însă bine că omul actual este un rezumat al istoriei sale și ține informații uriașe, la care nu are însă acces. În țărâna ființei noastre sunt straturi trace, straturi indo-europene; doar că este cu totul rar când o informație din acel adânc tâșnește, percutează prezentul. Poate această informație izbucnește în clipe de grație, când străinii ți se revelează ca neamuri. *Când expulzez egoul, mă umple semenul!* Și așa se explică... căldura întâlnirilor, conștientizarea unei filiații istorice, dar și a unei filiații teandrice. Căci unii ating adevărul profund că avem un „Tată al nostru” în ceruri. Tată comun tuturor. Așa că acum nu știu dacă, în semenul meu ilir, iubesc o rudă istorică-ereditară, sau un frate teandric-duhovnicesc...

Oricum, sobrietatea albaneză, firea lor pietroasă și caldă de copii ai stâncilor și ai soarelui, corectitudinea și onoarea lor numită *besa*, toate rezonază cu ceva profund din mine.

Am mai întâlnit în Albania comunități de vlahi, adică aromâni, cu care am *zburat românește* (a zburra, în aromână, înseamnă a *vorbi!*). Aromânii din Albania fac în mod frapant trecerea de la ilirii pietroși, la latinii care au supt lapte de lupoaică...

Sunt un mister acești aromâni, un mister istoric care domesticește propriul meu mister... Aromânii sunt traci romanizați. Grecii spun că aromânii ar fi elini romanizați, și-i încurajează să migreze rapid în Grecia... Eu ce să zic? Zic că popoarele sunt formate din *oameni*, nu din etnii... Oricum, capitala aromânilor a fost Voscopolea, care se află în Albania, și care va fi, pentru mine, un loc de pelerinaj. Mai spun că graiul aromânilor este atât de apropiat de cel românesc! Iar limba este, totuși, un aspect al sângelui.

Lumea balcanică în tranziție

— *Vorbiți undeva despre cele trei feluri de civilizații prin care a trecut și trece lumea noastră. Nu toți cititorii cunosc amănunte legate de stadiul civilizatoriu în care ne aflăm și mai ales despre ceea ce ne așteaptă în viitor. Cum privește un mistic perioada de tranziție a lumii balcanice?*

— Scriam în cartea *Terapia Destinului* că vom ieși din civilizația culpei și ne vom îndrepta spre civilizația revelației, fie măcar pe un segment mulțumitor al speței umane, segmentul implicat în decizii de angajare. Dar în secolul 21 ne așteaptă și fapte înfricoșătoare. Salvarea va consta în îmbunătățirea individuală. A fi balcanic va conta prea puțin în acest context. Salvarea este individuală. Căderea poate fi și balcanică, dar salvarea va fi personală, individuală. Fiecare va trebui să se preocupe de aceasta.

— *Găsiți asemănări între perioada comunistă și globalizare? Ce semn sau semen trebuie să ne pună mai urgent pe gânduri?*

— Perioada comunistă a fost vizibil patologică. Inspirat de idealul creștin al „comuniunii” și al egalității, comunismul a fost profund pervertit de seria dictatorilor și de statul polițienesc. Comunismul s-a vădit a fi un fel de „creștinism” din care lipsea totalmente Dumnezeu, adică lipsea tocmai esența, inima. Dumnezeu a fost răstignit în toată Treimea lui, atunci. Ziceam: comunismul, așa cum îl arată practica sa, a fost patologic și patogen.

Globalizarea nu-i o boală, ci o terapie extensivă. Este o vaccinare cu whisky (pe post de anesteziac sau euforizant?). Iar ca pansament universal, se folosește acea țesătură numită la început „albastru de Genova, adică *blue-jeans* (blugi). Computerele și televizoarele extind un limbaj unic, și fac să dispară dialectele și limbile „mici”. Mai sunt și aspecte nostime. *Pizza* italiană a fost globalizată de americani. Sarmalele sunt invenție turcă, dar la New York au fost aduse de români, ca produs românesc, și globalizate. Dar semnul dramatic este dispariția limbilor „mici” și a graiurilor purtătoare de identitate. Ce va face limba română, vorbită în prezent de 35-40 milioane? Va fi ea locul odihnei mele, a ascezei mele, va fi limba ciornelor mele? Deja funcționăm, în parte, pe engleză. Mă mulțumesc să văd partea bună a lucrurilor, câtă vreme știu prea puțin despre scopul tulbure al naturii cu privire la destinul omului.

— *Într-un interviu televizat, aflat pentru scurt timp în România, celebrul regizor Emir Kusturića afirma că, în curând, Balcanii vor fi o zonă compusă din state slăbuțe, vasale, care vor mânca hamburgheri și vor bea sucuri în plină nepăsare față de marile probleme ale vremurilor. Vi se pare o viziune demnă de luat în seamă?*

— Kusturica, mare cineast, este marcat de eșecul sârbesc, și îl extrapolează pe toată Balkania. În realitate, azi, toată lumea – nu doar noi – devine altceva: bea și mănâncă industrial și caută vasalitatea cea mai rentabilă. Și e pândită de riscul depresiei, sau al indiferenței, de după pierderea credinței. Balcanii nu se vor abate de la această tendință decât printr-un decalaj de 10 - 15 ani, adică prin încetineala prăbușirii. Imperiile se prăbușesc în viteză. Țările mici și mijlocii sunt tare codașe la dezastre.

— *Ce trecut și ce viitor le prevedeați literelor din Balcani? Euforia eliberării de sub totalitarism a fost urmată de o avalanșă de utopii și de o deznădejde ce pare infinită. Mai are loc scriitorul într-o societate ce amuțește și dezinformează cititorii?*

— Da, are loc. Nimic nu mișcă în cultura vizuală sau virtuală fără scriitor. Scriitorimea va constitui un cor al anonimilor, dar un cor impresionant, polifonic frumos, cu unele voci soliste. Scriitorii vor rămâne marii epigoni ai Scripturilor. Chiar și cei care ratează revelația de dragul măruntelor urgențe ale vieții. Literele din Balcani tot așa: jumătate pe englezește, jumătate pe limbi locale, se vor contopi în corul anonimilor.

Laptopul nu produce grafomani

— *Era digitală vi se pare benefică sau fatală pentru literatură?*

— Benefică, firește. Și numărul grafomanilor nu sporește deloc, deși viteza scrisului sporește. Adică procentul de grafomani rămâne același, și procentul de cumpătați rămâne același, – ca pe vremea când se scria pe papirus. Anul trecut, în mai, de ziua mea, Silvia mi-a dăruit un laptop, și l-am îndrăgit prompt, e minunat! Iată, chiar și acest dialog l-am putea avea pe internet!

— *O parabolă care v-a zguduit și care a avut pentru dumneavoastră valoarea unei biblioteci...*

— Parabola Destinului. O știți? Un călător obosit s-a culcat pe marginea unei prăpăstii, că acolo l-a răzbit somnul. Și cum era gata să cadă în prăpastie, vine Destinul, îl zgâlțâie, îl trezește și-i spune: „Măi omule, dacă te-ai fi prăbușit, ai fi dat vina pe mine, nu pe nesăbuința ta” .

— *Despre ce este vorba în cea mai recentă carte care v-a apărut?*

— Romanul *Grădinile ascunse* (2006) ar fi cea mai recentă apariție editorială a mea. Ar fi un manual de supraviețuire într-un sistem concentraționar. Și o incursiune în Eder, ziș și Raiul simțurilor.

Vlaho-albaneza Maica Teresa

— *Ați cunoscut oameni harici, celebri sau anonimi. Despre care dintre ei ați dori să vorbiți în aceste clipe?*

— Despre Maica Teresa. Mai ales față de un albanez luminos românit și realizat spiritual. Despre maica Teresa, așadar. Am întâlnit-o în 1992, în comunitatea sa caritabilă și monahală din Calcutta. M-am rugat alături de dânsa în biserica așezământului ei. Erau acolo și călugărițe din România, și din Albania, și din India, și din America. Apoi dânsa mi-a arătat așezământul, și am vorbit. Maica Teresa umbla desculță, și avea laba piciorului surprinzător de mare (raportând la

trupul firav, scund): mare, ca pentru a asigura fixitate pe sol unei ființe gata de levitație. Avea o totală simplitate a ținutei, era veselă și micuță de tot, ascunsă în mitul ei vast. Simțeau lângă ea ceva matern și bun pentru suflet. Am evocat această întâlnire în eseu *Un miracol atât de uman*.

Despre alți oameni aleși, am scris cartea *Întâlniri cu maestri și vizionari*. Când ajung într-un loc nou, eu vreau să îi întâlnesc pe înțelepții locului. (Vă spun că înțelepți sunt și în Europa, nu numai în Asia.) De la aceștia primesc o cascadă de emoții pozitive. Firește, culeg emoții pozitive și când mă întâlnesc cu unii oameni politici. De pildă, la Rishikesh s-a întâmplat să meditez alături de președintele Indiei, în așezământul Sivananda (numit *The Divine Life Society*). Este grozav să cunoști oameni care fac istoria. Dar mai grozav și rodnic este să întâlnești oameni care îmbunătățesc istoria. Sunt oameni în aparență neînsemnați, modești și micuți, care n-au deloc acces la pârgii politice mari, oameni „deghizați” uneori în tehnocrați cuminiți, sau în dascăli, uneori anonimi și tăinuți care, ziceam, nu fac istoria, ci numai o îmbunătățesc.

Ordinea zilelor

— *Ne puteți spune cum decurge o zi obișnuită din viața dumneavoastră?*

— Rar când mai am zile obișnuite. Oare mai pot avea de acum zile obișnuite? Cred că am tot mai multe zile ne-obișnuite: prin senzația de noutate, prospețime totală. Nu poți avea zile obișnuite în călătorii pe planetă, în pelerinaje, în acest misionariat cultural în care mă văd implicat.

Dar „neobișnuitul” nu vine numai din exterior, ba chiar rar când vine din exterior. Ci lăuntru face multul și tumultul. Căci mai bine de jumătate de an, stau în țară. Dar nici aici, în țară, nu am ceea ce se cheamă o rutină (termen luat fie în înțelesul românesc, cu sens de „mecanică folositoare”; fie în înțeles englezesc: „program”). Adică nici în spațiul casnic nu survin acea mecanică a vieții, acel „obișnuit” (care ține, totuși, de economia viului).

Am avut, însă, în viață, o ordine a zilelor. Cred că unele elemente de rutină ar fi: Sculatul matinal. Îmi place să mă trezesc în zori. Știi, există tipul psihologic *alouette* („ciocârlie”), adică matinalii. Mă odihnesc puțin, dar intens. Tot o rutină ar fi: consecvența de „canon” a lucrului zilnic; și faptul că dimineața am spontaneitate și bună inspirație la lucrul meu. De altfel, inspirația este o problemă de curaj: curajul de a amesteca abundant visul în realitatea aceasta „rațională”. Mai îmi observ viteza cu care rezolv treburile profesionale, la miezul zilei. Și apoi îmi survine o încetineală de protecție, seara. Sau este poate o lenevire (de protecție) vesperală...

În ansamblu, însă, ziceam, am o senzație de prospețime care face ca zilele să nu semene una cu alta, nici atunci când sunt în țară, – unde simțurile se tocesc mai repede, și diminuează percepția frumosului deplin. Domnul ne-a ferit de căderea în rutină, și nădăjduim că așa va fi până la sfârșit.

* Interviu luat de teologul și scriitorul (în limbile română și albaneză) Ardian-Christian Kuciuk, în aprilie 2007